

EDEBİ ÇEVİRİ SORUNLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME: BENİM ADIM KIRMIZI ÖRNEĞİ*

Pınar DİLEKÇİ VARGÜN

Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, pinar.dilekci@hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0001-5811-6258

Dilekçi Vargün, Pınar. "Edebi Çeviri Sorunları Üzerine Bir İnceleme: 'Benim Adım Kırmızı' Örneği". idil, 117 (2025/2): s. 427-434. doi: 10.7816/idil-14-117-18

ÖZ

Çeviri, insanın dili iletişim aracı olarak kullanmaya başladığı ilk dönemlerden günümüze dek etkinliğini sürdüren önemli bir olgudur. Çeviri dış dünyaya açılan bir pencere, kültürler arasında bir köprüdür. Çağımızda teknolojinin ve internetin çok hızlı gelişmesi, farklı ülkeler arasında yapılan ticari ve ekonomik anlaşmalar, önemli edebiyat eserlerinin hızla okurla buluşma gereksinimi gibi nedenler çeviriyi, dünya iletişimi açısından çok önemli ve vazgeçilmez kılmıştır. Bununla birlikte, son dönemlerde bilgisayarlı çeviriler iletişimi kolaylaştırırsa da bir edebiyat eserinin içeriğini, biçimini ve ait olduğu kültürel öğeleri yansıtmada yeterli olamamıştır. Çalışmamızda edebi eser çevirme süreci, çevirmenin yaşadığı zorluklar; çeviride eşdeğerlilik ve çeviride ortaya çıkan problemler çerçevesinde incelenecektir. Çalışmamızın konusu olan çeviri problemleri, Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" adlı eseri üzerinden değerlendirilecektir. Çalışmada Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" eseri olan kaynak eserden cümle örnekleri ile iki ayrı Rusça çevirisi olan erek metinlerden cümlelerin karşılaştırmalı incelemesi yapılacak ve meydana gelen çeviri problemleri ve çevirmenlerin bu problemler karşısında izlediği yollar tespit edilecektir. İki ayrı çeviri metnin incelenmesi, iki ayrı çevirmenin aynı metnin çevirisini yaparken izlediği yollar, farklılıklar, aktarım esnasında meydana gelen sorunlara getirdikleri çözümleri görmemiz açısından önemlidir. Bu sayede edebi bir çeviri de meydana gelen zorluklar, kültür aktarımı sırasında oluşan sorunlar açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebi çeviri, çeviri sorunları, Orhan Pamuk, Benim Adım Kırmızı

Makale Bilgisi:

Geliş: 20 Eylül 2024

Düzeltilme: 10 Ocak 2025

Kabul: 20 Mart 2025

* Bu çalışma yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Giriş

Postmodernist yazar Orhan Pamuk, Türk edebiyatına yeni bir boyut kazandırmış ve adını tüm dünyaya duyurmuştur. Bu çalışma, yazarın 'Benim Adım Kırmızı' adlı eserinin Rusçaya çevirisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çeviride ortaya çıkan sorunlar; Türk halkının yaşam tarzı, gelenek ve göreneklere ile eserin temelinde yer alan doğu-batı karşılaştırmasının Rusçaya aktarımında nasıl ve ne derece yansıtıldığı incelenecektir. Çeviri sorunları bugüne dek birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu tür araştırmalar, bir eserin başka bir dile çevrilirken ortaya çıkan problemleri saptaması ve çözüm önerileri sunması açısından önemlidir. Böylece ortaya çıkan çeviri, özgün esere daha yakın bir biçime kavuşabilir. Bu çalışmada Orhan Pamuk'un seçilmesinin nedeni, Nobel Edebiyat Ödülü'nü almasıyla dünya çapında ün kazanması ve eserlerinin birçok dile çevrilerek çok sayıda okura ulaşmasıdır. Rus okurları tarafından da benzer bir ilgiye kavuşmuş olması, yazarın çalışmamıza konu olan eseri ve diğer eserlerinin iyi bir çeviri ile okura aktarılmasını gerekli kılmıştır. Aynı zamanda, "Benim Adım Kırmızı" da Orhan Pamuk'un diğer eserleri gibi postmodernizmin etkisiyle oluşturulmuş ve çevirmen için kimi zaman içinden çıkılmaz hale gelebilen karmaşık cümleler barındırmaktadır. Eserin ana teması olan doğu-batı karşılaştırması sırasında birçok kültürel unsur devreye girdiğinden, eserin çevirisinde hem dilsel hem de kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu da zaten başlı başına zorlu bir süreç olan çeviriyi daha da güçleştirmiştir. Amaç bu zorlukları göz önünde bulundurarak çeviri sorunlarını gözlemlemektir. Kaynak eseri iki farklı çevirisiyle karşılaştırmak, çeviride farklı olasılıkları ve sorunları daha net görmemizi sağlar. Bu açıdan, birden fazla çeviri metninin varlığı önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Kaynak eser erek dilde tamamen farklı bir havaya bürünür, bu bir yeniden yaratma sürecidir. Bu yeniden yaratma sürecinde, kaynak eserin erek dilde birçok farklı çeviri metin halinde var olması, çeviri sorunlarına farklı açılardan bakmamızı sağlar. Kaynak dildeki bir tümce, erek metinlerden birinde tam veya çok yakın bir ifadeyle karşılanabilirken; bir diğer çeviride ise karşılıksız kalabilmektedir.

Mehmet Rifat'a göre çeviri kaynak metinle bir yarış içinde olma halinde ve amacının da kaynak metni aşmak olduğu gibi bir algı vardır. Bu süreçte de kaynak metin yeni bir anlatım için esin kaynağı görevindedir (Rifat, 2004:119). Bu açıdan, erek dildeki iki farklı çeviri ile ele alınan özgün metnin "ilham kaynağı" olma sürecini incelemek önem taşır.

Bu çerçevede, kültürlerin kaynaşmasına vesile olan çeviriyi daha iyi kavramak, çalışmamızın temel amacıdır. Bu doğrultuda, eserin okurla buluşana kadarki zorlu sürecini görmek ve okurla buluştuktan sonra ne ölçüde özüksendiğini saptamak gibi temel hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır. Böylece bu çalışmanın, konuyla ilgilenen araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Çeviride Eşdeğerlilik

Çeviride eşdeğerlilik önemli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Bu kavram çeviride eşitlik gibi bir olgunun varlığına cevap arar niteliktedir. Mine Yazıcı çeviride eşdeğerlilik kavramına şu şekilde yaklaşmıştır:

"Çeviride eşdeğerlilik kavramı özgün metinle çeviri metin arasında biçimsel olarak birebir eşitlik düşüncesini akla getirir. Dilbilimsel yaklaşımların başlangıç aşamasında görgül bilimlerin etkisiyle "eşitlik" arayışına girildiği gözlemlenir. Zaman içerisinde bu arayış dillerin, yapısal, mantıksal farklılıkları yanı sıra kültürel farklılıkları arasındaki uçurumlar anlaşıldıkça yerini "benzerlik" kavramına bırakmıştır." (Yazıcı, 2007: 28).

Ünlü Dilbilimci Lev Konstantinoviç Latışev ise çevirideki eşdeğerlilik meselesinde felsefi bir bakış açısı temelinde bir ilerleme gösterilmesi düşüncesi ile çevirinin kaynak dilde belirli bir eşdeğer metnin erek dilde yeniden kurulması süreci olarak incelenebileceği ve bu da çeviriyi eşdeğerlilik, eşitlik, özdeşlik gibi felsefi bilimin prizmasından incelemeyi gerektirdiği düşüncesindedir (Latışev, 1988:38). I. Even-Zohar, çevirilerin ulusal kültürlerin şekillenmesindeki önemini vurgular ve çevirilerin bir çoklu sistem olarak analiz edilmesi gerektiğini düşünür (Başbuğ, 2011:23). Çeviride eşdeğerlilik anlayışı son zamanlarda önemli hale gelmeye başlamıştır, fakat kolayca anlaşılabilir bir öngörü ve sezgi değerlendirilmesinin önüne geçilmesi açısından, bilimsel ve felsefi temellendirme, üzerinde durulması gereken önemli bir husustur.

Roman Jakobson, farklılık içinde eşdeğerliliğin dilin en önemli sorunu olduğunu düşünmektedir ve çeviri uygulaması ve kuramı karmaşık sorunlardan yana sıkıntı çekmektedir. Bu nedenle genel olarak, çevirinin olanaksızlığını bir dogma düzeyine çıkararak bu kördüğümü kesip atma denemeleri yapılmaktadır (Jakobson: 91) Bu denemeler de çevirideki karmaşık sorunlar yumağından kurtulma çalışma örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bazı araştırmacılar eşdeğerlilik kavramını kendi içinde bazı aşamalara veya gruplara ayırarak açıklamaya

çalışmışlardır. Mine Yazıcı, "eşitlik, benzerlik, farklı düzlemlerde eşdeğerlilik" (Yazıcı 2005: 30) gibi bir aşama sürecinden bahsederken, Akşit Göktürk'ün çalışmasında yer alan, çeviride eşdeğerliliği farklı açılardan ele alan Köller, çeviri eşdeğerliliğini, kendi aralarında birbirleriyle de ilişkili olabilecek beş temel düzeyde ele alır. Böylece, bir metnin çevirisindeki hem metin ötesi hem de metin ile etkileşimlerin bütününe kapsamasını amaçlanmıştır. Köller bu amaçla saptadığı beş eşdeğerlilik türü şunlardır:

- 1) *Düz anlamsal eşdeğerlilik,*
- 2) *Yananlamsal eşdeğerlilik,*
- 3) *Metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlilik,*
- 4) *Dil-kullanımsal eşdeğerlilik*
- 5) *Biçimsel eşdeğerlilik.* (Göktürk, 2011:6).

Akşit Göktürk, kaynak metnin iletişimi sağlama noktasında bir içeriğinin olması ile beraber söz dizimi, üslup özellikleri, özgün anlatımını da çeviri de benzer bir estetik kaygıyla aktarmanın önemini vurgular. Bu nedenle de eserin biçimsel özelliklerini oluşturan deyimler, uyak, ölçü söz oyunları gibi noktalar biçimsel eşdeğerliliği oluşturmada üzerinde durulması gereken noktalar olduğunu (Göktürk, 2011: 77) belirtir. Buradan hareketle çeviride eşdeğerliliğin, özgün metindeki metin içi ve metin dışı ilişkilerinin çeviride tam olarak korunması olarak değerlendirilebilir.

Toury eşdeğerlilik kavramını "değişmeyen ve değişen arasındaki denge" (Yazıcı, 2005: 133) olarak açıklamıştır. Değişmeyen özgün metni değişen çeviri metinlerde soyut olan, kültür bağımlı, tarih bağımlı bir süreç olarak görmek mümkündür. Başbuğ'a göre, Toury, iki tür eşdeğerlik ayrımı yapmaktadır: 1) Teorik bir terim olarak eşdeğerlik - kaynak metin ve hedef metin arasındaki ilişkiyi ele alır ve soyut ve ideal ilişkileri ayırır eder; 2) Tanımlayıcı bir terim olarak eşdeğerlik - iki farklı dil ve gerçek kelimelerin dil sistemleri arasındaki somut ilişkileri inceler. Belirli bir dilde, belirli bir sosyo-kültürel ortamda, çevirinin normları çevirmenin izleyeceği yolu belirler. Çevirmenin görevi, toplumun beklentilerini anlamak ve öngörmek, hedef okuyucuların beklentilerini karşılayan bir çeviri üretmektir (Başbuğ, 2010; Başbuğ 2011). Çeviri metnin ne düzeyde kabul edilebilir veya yeterlidir soruları çeviride eşdeğerlilik sorunsalının döngüsü içerisinde bulunmaktadır. Buradan hareketle çeviri problemlerine eğilmek doğru olacaktır.

2. Çağdaş Çeviri Problemleri

Çeviri dilin doğuşuyla paralel bir oluşuma sahiptir. Her dilin kendine özgü kurallarının olması, ayrıca bu dilleri kullanan halkların kültürlerini yansıtması; dillerin bu farklılık yelpazesi çeviriyi fazlaca zorlaştırmış ve bu kültürlerarası iletişimde büyük bir sorun olarak bugüne dek gelmiştir. Bu sorunların neler olduğu, nasıl veya hangi yöntemlerle aşılabileceği sorusuna ise yanıt bulmak için birçok çalışma yapılmıştır ve bu çalışmalar ve araştırmalar devam etmektedir.

Mehmet Demirezen "Çeviride Kayıplar Sorunu" adlı makalesinde, çevirinin karmaşık, açıklanması zor bir mesele olduğunu ve kültürlerarası düzeyde bir aktarımın dilden bir bilgi veya anlam aktarımı gibi basite indirgenecek bir yaklaşım olmaması gerekliliği üzerinde durmaktadır (Demirezen1991: 115). Çevirinin bu anlamda mümkün olup olmadığı, çeviri esnasında meydana gelen aktarıma dair problemler çeviri ile ilgili yapılan yanlışların temeli niteliğindedir.

Özcan Başkan ise çeviri olgusunu "iki dil arasında uzlaşmayı sağlayan bir "teknik", bir yordam" (Başkan 1978: 28) olarak değerlendirir. Bu uzlaşmayı sağlayabilmek için de elbette bazı ayrılıkların ve karşıtlıkların ortaya çıkması doğal olarak nitelendirilebilir. Çeviri sürecinde yaşanan problemler oldukça normal kabul edilir. Edebi çeviri etkinliğinde ise bu problemler işe dahil olan birçok etmenden dolayı çok daha kompleks bir hal alabilir.

Nedret Kuran Burçoğlu'na göre çeviride farklı dil yapılarının, farklı kültürlerin ve yazarların ve sanatlarının ulusan yazını etkilediğini ve bunun da karşılaştırmalı yazına zemin oluşturduğunu" (Kuran, 2010: 12) ifade eder. Bu karşılaştırmalı yazın yolculuğunda yer alan çevirmen ise bazı deneyimlerden geçerek yeniden yaratma sürecine ulaşır. Bu deneyimleri Antoine Berman üç boyutta ele alır. Bunlardan ilki dildeki farklılık ve benzerlik üzerinedir. İkinci boyutta eserlerin çevrilebilirliği ve çevrilemezliği aşaması yer alır. Üçüncü boyutta ise, anlamın yeniden oluşturulması ya da bir kelimenin yeniden yazılması gibi bir karşıtlıktan bahseder (Rifat, 2004: 23).

Sanat çevirisinde yaşanan bir diğer sorun Mehmet Rifat'ın deyimiyle iklimi aktarma sorunudur. Çevirmenin çevireceği eserin havasına girmeyi, benzer bir iklimi yansıtmanın gerekliliği üzerinde duran Rifat ayrıca çevrilen eserin yazarına da çok yönlü bir bakış açısıyla yaklaşılması gerektiği, eserini çok kez okumak ve hatta diğer eserleri ile bağlantılar kurması gerektiğini ifade etmektedir. (Mehmet Rifat, 2004: 84)

Çeviri sorunları bütünüyle ele alındığında içinde birçok problemi bulunduran bir yapıdır. Bir dil diğerine

aktarılrken ortaya çıkan problemleri Sevinç Üçgöl "Bir çeviri "diğer" inin her şeyini aktarmaktır." (Üçgöl, 2009: 3) diyerek çevirinin içerik ve biçimin, zaman ve mekanını ötesinde toplumların kimliği niteliğindeki gelenek ve görenek gibi unsurların da dahil olduğu bir kültürler arası aktarımın da sağlanması gerekliliğinin üzerinde durmaktadır.

Yeniden çeviri işlemini ve temelde problem olarak gördüğümüz konulardan biri dil ailelerinin farklılaşmasıyla alakalıdır. Yazınsal metinlerin çevirisinde karşımıza çıkan sorunlardan birisi bu metinlerdeki dilin farklı dil ailelerinden gelmiş olmasıdır. Çalışmamızda Türkçeden Rusçaya çevrilmiş metinlerin incelemesinde de görüleceği üzere kaynak metin ile çevrilecek metin farklı dil ailelerine mensup olması çeviriyi zorlayan bir diğer konudur. Yazıcı, farklı dillerin farklı olanakları üzerinde dururken, bu farklılığın erek kültürün ve dilin olanaklarını zorlayarak devingen bir sürece girildiğini fakat bu önemli girişimin her başarılı olacağını kanısında da yanlış olduğunu düşünmektedir. Çünkü ona göre farklı dil ailelerinden gelen dillerde kaynak metin çeviri metinde benzer bir işlev görmeyebilir (Yazıcı, 2007: 63). Görüldüğü üzere edebi çeviri süreci, içinde birçok karmaşık yapıyı barındıran, oldukça zor ve titizlik gerektiren bir iştir. Okurla buluşmaya hazırlan erek metin, kaynak metinden aldığı bilgiyi, sanatı, kültürü yeniden işleyen, kaynaktan uzaklaşmadan yeniden bir yaratma sürecinin ürünüdür. İçinde böyle bir karşıtlığı barındıran bu ürünü dünya yüzüne çıkarmak birçok sorunu da beraberinde getirmek anlamına gelmektedir. Bu pencereden bakıldığında çeviri süreci, çeviri sorunları, edebi çeviri de karşılaşılan sorunlar henüz çalışmalar dahilinde olan diri ve taze, devingen bir konudur. Bu canlı ve hareketli süreci, bir kez de çalışmamızın analiz kısmını oluşturan bölümümüzdeki cümle örnekleri üzerinden görmek mümkün olacaktır.

3. Benim Adım Kırmızı Eserinin Çeviri Örnekleri İncelemesi

Bu bölümde, Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" eseri ve bu eserin iki farklı çevirisinin karşılaştırmalı analizi yapılacaktır. Eserin çevirilerinden birincisi M. Şarov'a aittir. İkinci çeviri ise V.B. Feonova'ya aittir. Analizleri daha açık bir şekilde yapabilmek için cümleler tablolar halinde verilecektir. Tablonun ilk sütununda kaynak cümle, ikinci ve üçüncü sütunda çeviri cümleleri yer alacaktır her sütunun altında ise kaynak ve çeviri cümlelerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda yaptığımız açıklamalar yer alacaktır. Bu açıklamalar sadece bizim değerlendirmemize göre dikkat çekici olan tümcelerdir.

KT	ET1	ET2
"Belli belirsiz kar atıştırmaya başlamıştı." (Pamuk, 1998: 14)	"Пошел тихий снег" (Şarov, 2011, s13).	"В воздухе закружились снежинки" (Feonova, 2009: 12).

Bu cümlede kar kelimesini tamamlayan "belli belirsiz" ikilemesi erek cümlelerin ilkinde hafif, sakin anlamalarına gelen "тихий" (tihiy) sıfatı kullanılarak çevrilmiştir. Bu ifade edebi dilde kullanılan bir ifadedir ve karın yavaş yavaş yağdığını ifade eder. Ünlü Rus şairi Marina Tsvetayeva'nın "Zima" (Kış) adlı şiirinin ilk satırlarında bu duruma örnek niteliğindedir:

"Мы вспоминаем тихий снег, Когда из блеска летней ночи..."
(Sessiz karı hatırlarız Yaz gecesi sıcaklığında...)

Kaynak eserde ise karın yeni yeni yağmaya başladığı ifade edilmektedir. İkinci erek cümlede ise "havada kar taneleri dönüp duruyordu" gibi bir çeviri yapılmıştır. Her iki cümlede de "atıştırmak" fiilinin tam karşılığının verilmemesinden kaynaklı bir kayıp yaşanmıştır.

"Karanlık Köpek"(Pamuk, 14)	"Черная собака"(Şarov, s.13)	"Черная собака"(Feonova: 12)
-----------------------------	------------------------------	------------------------------

Orhan Pamuk'un köpeği tanımlarken kullandığı karanlık sıfatı onun siyah renkte bir köpek olduğunu söylemek içindir. Fakat "kara, siyah" gibi sıfatlar yerine karanlık sıfatını kullanması anlatımı canlı kılmıştır. Rus dilinde de benzer bir anlatımı yakalamak için "темная" (tömnaya) sıfatını kullanmak yerinde olabilecekken her iki çevirmen de bu ifadeyi kullanmayı tercih etmemişlerdir.

"Ama kafasında ne kadar az çekirdek varsa, dilinde de maşallah o kadar kudret varmış." (Pamuk: 18-19).	"Одноко пусть и был он обледен умом, зато язык у него, хвала Аллаху, был подвешен, лучше некуда" (Şarov: 19).	"Он был силен не столько умом, сколько языком, да простит меня Всевышний" (Fonova: 17).
--	---	---

Arapçadan dilimize geçmiş "maşallah" kelimesi, "Ne güzel, Allah nazardan saklasın" anlamlarında beğenme duyguları bildiren bir söz veya Umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için söylenen bir söz" (TDK Sözlük, 2024) anlamına gelmektedir ve ünlem düzeyinde bir kullanıma sahiptir. Pamuk, ikinci anlamı olan şaşkınlık ve sitem ifadesi olarak bu kelimeyi kullanmıştır. Birinci çeviride çevirmen "хвала Аллаху (hvala Allahu) (Hamdolsun ki) ifadesini tercih ederken, ikinci çeviride "да простит меня Всевышний" (da prostit menya Vsevyšny) (Yüce Tanrı affetsin) ifadesi kullanılmıştır. Birinci çeviri de "maşallah" a karşılık gelebilecek Allah'a olan şükran niteliğinde bir kelime birleşmesi kullanılmıştır ve yakın bir anlam yakalanmıştır. İkinci çeviride ise "maşallah" kelimesinin karşılığı sayılabilecek bir ifade kullanılmamıştır. Maşallah kelimesinin karşılığı olarak "славу бору" (slavu bogu) Tanrı'ya şükür" gibi bir ifade de kullanılabilir.

"Benim maşallahlık çeneden onda hiç iz yok." (Pamuk: 35).	"Подбородок совсем не такой, как у меня." (Şarov: 38).	"Подбородок совсем другой" (Feonova: 34).
---	--	---

"Maşallah" kelimesi sıfat olarak Orhan Pamuk tarafında burada çenenin büyüklüğünü alaycı bir şekilde ifade etmek için kullanılmıştır. Her iki çeviride de bu ifade yoktur.

"Köpek murdardır niye dersiniz, evinize köpek girerse niye her yeri baştan aşağı yıkar, şartlarsınız?(Pamuk: 20-21)	"Почему если случится собаке зайти в ваш дом, вы спешите троекратно вымыть его сверху донизу?" (Şarov: 21).	"Почему вы говорите, что собака грязное животное, почему, если собака забегает в ваш дом, вы начинаете мыть его и чистить?" (Feonova: 19).
---	---	--

Köpeğin murdar olması bilindiği üzere İslam inancının getirdiği ve toplumda yer edinmiş bir inançtır ve "murdar" kelimesi öteki kültür için anlaşılması zordur. Kelimenin etimolojisine bakıldığında

"Farsça *murdār* مردار "dinen veya ahlaken kirli, necis" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük *Orta Farsça murdār* "leş, ceset" sözcüğünden evrilmiştir" (Nisanyansozluk, 2024) şeklinde açıklandığı görülmektedir. Durumu yansıtabilmek için ya "murdar" kelimesinin anlamı açıklanabilir ya da köpeğin İslam dininde kirli olduğunu açıklamak için "inanmak" filli kullanılabilir. Böyle bir anlatım çevirilerde yoktur. Aynı şekilde dinin bir inanç olarak "Kirlenmiş sayılan bir şeyi en az üç, en çok kırk kez sudan geçirip kirli sayılmaktan kurtarmak."(TDK Sözlük, 2024) anlamına gelen "şartlamak" filli çevirilerde yer bulmamıştır.

"İleride aslan gibi olacak." (Pamuk: 37)	"Вырастет, львом будет." (Şarov: 40).	"Вырастет, молодцом будет." (Feonova: 36).
--	---------------------------------------	--

"Aslan" benzetmesi her Türk ve Rus kültüründe sağlıklı olmak, boylu poslu yakışıklı olmak, cesur olmak anlamında kullanılmaktadır. Benzetme yapılarak anlatım canlı tutulmaya çalışılmıştır. İlk çeviride "aslan gibi olacak" şeklinde çevrilirken, ikinci erek cümlede çevirmen "büyüyecek, başarılı olacak" şeklinde çevirmeyi doğru bulmuştur. Aslan metaforu bu çeviride yer almamıştır.

"Evin orta direği kocam kaybolunca sıkıntılar başladı" (Pamuk: 56).	"На муже держался весь дом, и когда он пропал, жить стало тяжело" (Şarov: 61).	"Когда пропал мой муж, опора дома, жить стало трудно" (Feonova: 54).
---	--	--

"Evin orta direği" benzetmesi baba veya kocaya atfedilmiş bir benzetmedir. Evin dayanağı, gücü anlamındaki bu benzetme hem Rus hem de Türk toplumunda mevcuttur. Rusça karşılığı "опора" (opora) dayanak anlamına gelen kelime bu ifadenin tam karşılığı olarak ikinci çeviride mevcuttur. Birinci çeviride ise çevirmen böyle bir benzetme kullanmak yerine "evin tüm yükü kocamın omuzlarındaydı" şeklinde bir çeviriyi tercih etmiştir. Bu haliyle ilk çeviride, kültürel aktarım düzleminde değerlendirildiğinde her iki kültürde de yer alan, erkeğe yüklenmiş bir görev olarak nitelenen evi geçindirme olgusu "evin orta direği" "evin dayanağı" gibi

benzetme yapılarak kaynak cümleye çok daha yakın ve bir o kadar da canlı bir anlatım yakalanmıştır.

"Tilkilere bakır sıçtıracak soğuk iliklerime işliyordu: boğazımın arkasında o sinsî ağrı başlıyordu, dışarı çıktım." (Pamuk: 143)	"Проклятый мороз снова пробрал меня до костей, заболело горло. Я вышел на улицу." (Şarov: 163)	"Леденящий холод пробрал меня, до костей, начало болеть горло и я вышел наружу." (Feonova: 143)
---	--	---

Kültürel aktarımın en önemli parçalarından olan deyim çevirilerinde benzer deyim bulmak zor olabilmekte. "Tilkilere bakır sıçtıracak soğuk" deyimini Türk dilinde, anlaşıldığı üzere havanın çok soğuk olması anlamına gelmektedir: "Havada öyle bi ayaz var ki sakın dışarı çıkmay, dilki bakır sıçıyo" (Özer: 52.) örneği çok daha yöreseldir ve deyim açıklaması niteliğindedir. Havanın çok soğuk olduğuna işaret eden atasözü ve deyim örneği Rus dilinde de mevcuttur. Örneğin "Погода такая, что добрый хозяин собаки со двора не выгонит" atasözü veya "зуб на зуб не попадает" deyimini havanın çok soğuk olduğuna işaret eden atasözü ve deyimdir. Bu örnekleri her iki çevirmen de kullanmamıştır. İlk çeviride "проклятый мороз" (proklyaty moroz) dondurucu lanet olası soğuk, ikinci çeviri de ise "леденящий холод" (ledenyaşçiy holod) "ürpertici soğuk, dondurucu soğuk" şeklinde çevrilmiştir. Her iki çevirmen de hava soğukluğunun yoğunluğunu sıfatla nitelemek istemişlerdir. Oysa ki kaynak eserde Orhan Pamuk, soğukluğun derecesini deyim düzeyinde bir sıfatla açıklayarak ifadeyi canlı hale getirmiştir.

"Zarif Efendi tiyetsizdi, mayası bozuk bir haindi dedim" "Sütü bozuk!" diye, sanki odada karışımdaymış gibi bağırdım." (Pamuk: 188)	"Зариф –эфенди был гнусным предателем – выпалил я и закричал, словно сам убитый стоял напротив меня: -С гнильцой оказался человечешка!" (Şarov: 213)	"У Зарифа был ужасный характер, он оказался гнусным предателем. Он вскормлен дурным молоком: -заорал я, будто сам Зариф стоял передо мной." (Feonova: 190)
---	--	--

Kaynak metinde "mayası bozuk" ve "sütü bozuk" ifadeleri birinci erek cümlede çevrilmemiştir. İkinci erek cümlede ise çevirmen "он вскормлен дурным молоком" ifadesini kullanmıştır. Bu ifadenin çevirisi "o pis (kötü) süt ile beslenmişti" anlamını taşımaktadır. Bu açıdan ikinci çeviride çevirmen yakın bir anlam yakalamaya çalışmıştır. Fakat buradaki sorun, bir Rus okur için "sütü bozuk" ifadesinin benzer bir şekilde çevrilmesinin pek anlamlı olmamasıdır.

"Bütün bunları düşünmem, buna düşünmek denebilirse bir göz kırpması kadar sürdü, sürmedi" (Pamuk: 29).	"Все эти мысли, если их можно назвать мыслями, пронеслись в моей голове в мгновение ока" (Şarov: 32).	
"Babamın şikayetleri kafamı kazan gibi yarıtı için pencere için kepengini sanki dünyaya bir "oh" diyebilmek için de açmıştım" (Pamuk: 58).	"Отец жалуется и ворчит, -должно быть от всего этого я и распахнула ставни, словно хотела, чтобы мир услышал мой вздох." (Şarov: 64)	

Yukarıdaki metinlerin çevirileri incelendiği ilk erek cümlede çeviri yapılmışken ikinci erek cümle de cümlelerin çevrilmediği ve atlandığı gözlemlenmektedir. Burada çevirinin zorluk derecesine bağlı olarak çevirmen tarafından yok sayılan cümleler, çeviri kayıplarına sebep olmuştur. Kaynak metnin anlaşılmasına, gerçek anlamda bir okuma yapılmasına engel teşkil etmiştir.

Sonuç

Cümle örneklerinin incelenmesi ve karşılaştırmalı analizi sonucunda, dilin kültürle bağlantılı olarak kendine özgü ifadelerinin çevirilerinde problemlerin yaşandığı görülmektedir. Buna günlük konuşma dili, deyimler, ikilemeler, argolar, dile yeni girmiş kelimeler, ayrıca orijinaldeki morfoloji ve sentaks gibi öğelerin dahil olduğu unsurların çevirisi dahil edilebilir. Çevirmen eserin hem içeriğini hem biçimini yansıtmak istese de bu pek mümkün olmamaktadır. Çünkü her toplumun kendi yaşayış biçimi, kültürü, halkının psikolojisi ve mentalitesi farklı olduğu için bu tür unsurların başka bir dile yansıtılmasında zorluklar yaşanmakta. Her ne kadar çeviride yeni bilimsel yaklaşımlar ortaya çıkmış olsa da bu yaklaşımlar çoğu zaman teoride kalmaktadır. Çeviri işinin pratiğe dökülmesi anında bu tür teorik bilgilerin kullanılmasını özellikle de son dönemde yaygınlaşan bilgisayar çevirileri

ile birlikte zorlaşmaktadır.

Edebi metinlerin çevirisi diğer çeviri metinlerine göre daha zor bir çeviridir. Çevrilen metnin bir sanat eseri olması çağdaş çevirinin imkanlarının kullanılmasını engellemektedir. Burada çevirmene çok büyük görevler düşmektedir. Çevirmen sadece her iki toplumun dilinin bilmekle kalmamalı, o toplumun yaşadığı yerlere gitmeli, o havayı teneffüs etmelidir. Ayrıca çevirmenin bir edebi eser çevirebilmesi için sanatçı yönünü de ortaya koyabilmesi gereklidir. Çünkü ancak bu şekilde orijinalin hem içerik hem de biçimini aynı anda vermeyi sağlayabilir.

Kaynaklar

- Başbuğ, Fırat. "Çeviride Eşdeğerlik ve Türkçede Yevgeni Onegin Çevirileri". 10. Dil, Yazın ve Değişim Sempozyumu. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 3-5 Kasım, 2010 Ankara.
- Başbuğ, Fırat. "Lingvokulturovedcheskie aspekty perevodov romana A. S. Pushkina «Evgenij Onegin» na tureckij jazyk". Dissertacija na soiskanie stepeni magistra filologii po special'nosti «Jazykoznanie». Belorusskij gosudarstvennyj univertsitet. Minsk. 2011.
- Başkan, Özcan. "Dilde Çeviri İşlemi", Türk Dil Kurumu Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Ankara, S.322, 1978.
- Demirezen, Mehmet. "Çeviride Kayıplar Sorunu", Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, Ankara, S.1, 1991.
- Feonova V.B. Menya Zovut Krasny, Sankt-Peterburg, Amfora, 2009.
- Göktürk, Akşit. Çeviri: Dillerin Dili, İstanbul, Yapı Kredi, 2011
- Jakobson, Roman. Çevirinin Dilbilimsel Özellikleri Üstüne, çeviren: Ömer B. Albayrak, Mehmet Rifat, Çeviri Seçkisi 2, Çeviri (bilim) nedir?
- Kuran, Nedret. Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar, İstanbul, Multilingual, 2010.
- Latışev, L.K. Perevod: Problemi Teorii, Praktiki i Metodiki Prepodavaniya, Moskva, Prosveşeniye, 1988.
- Nisanyansozluk (2024). Erişim Adresi: <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/murdar>, Erişim Tarihi: 02.07.2024
- Pamuk, Orhan. Benim Adım Kırmızı, İstanbul, İletişim, 1998
- Rifat, Mehmet, Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı, İstanbul, 2004.
- Şarov, M.S. İmya Mne Krasny. Sankt-Peterburg, Amfora, 2011.
- Özer, Şerife ve Betül Görmüş. Karayaka (Tokat/Erbaa) Ağzından Atasözleri ve Deyimler. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 1(51), 45-58. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.976333>, 2021.
- Üçgül, Sevinç. "Diğer Kültürün Çeviridilde Aktarım Problemleri; Orhan Pamuk'un "Kar" romanının Rusça'ya Çevirisi Üzerine", Internatioanl Journal of Russian Studies, 1, 2009
- Yazıcı, Mine. Yazılı Çeviri Edinci, İstanbul, Multilingual, 2007.
- Yazıcı, Mine. Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları, İstanbul, Multilingual, 2005.

A STUDY ON THE PROBLEMS OF LITERARY TRANSLATION: THE CASE OF MY NAME IS RED

Pınar Dilekçi VARGÜN

ABSTRACT

Translation, since the emergence of language as a means of communication among humans, has remained a significant phenomenon, continuing its effectiveness from ancient times to the present day. Translation serves as a window to the outside world and as a bridge between cultures. The rapid advancement of technology in our era, the swift communication facilitated by the internet, commercial and economic agreements between different countries, and the necessity for important literary works to reach readers as soon as they are published have made translation indispensable for global communication. However, while computer-assisted translations through technology have been beneficial in facilitating communication, they are not sufficient in accurately reflecting the content, style, artistry, and cultural elements of a literary work originating from a specific place. Therefore, it is undoubtedly the responsibility of the translator to ensure that these literary works reach the readers in the best possible manner. In our study, the process of translating literary works will be examined through the lens of translation equivalence and translation issues. The focus of our study will be on translation issues, evaluated through Orhan Pamuk's "My Name is Red." By comparing sentences from the source text, which is Orhan Pamuk's "My Name is Red," with sentences from two different Russian translations, we will identify the translation problems that arise and explore the approaches taken by translators to address these issues. Analyzing two different translation texts allows us to understand the paths taken by two different translators in rendering the same text, the differences between them, and the solutions they propose during the transfer process. Through this analysis, we aim to elucidate the challenges encountered in literary translation and the problems arising during cultural transfer.

Keywords: Literary translation, translation issues, Orhan Pamuk, My Name is Red